

Nedim Zahirović

FETĀVĀ-YI AQHIŞĀRĪ:
RUKOPIS U NACIONALNOJ BIBLIOTECI U BEČU

Među orijentalnim rukopisima koji se čuvaju u Nacionalnoj biblioteci u Beču nalazi se jedna zbirka fetvi čiji je autor Ibrahim el-Akhisari (Ibrāhīm al-Aqhişārī). Ovaj rukopis označen signaturom Mxt. 292 obradio je Gustav Flügel u Katalogu orijentalnih rukopisa Nacionalne biblioteke u Beču. Flügel je tom prilikom naveo da se radi o zbirci decizija od Ibrahima el-Akhisarija, muftije u Budimu, kako proizlazi iz zabilješke na listu 4r koja je napisana drugom rukom. Nakon prvog pitanja iz testamentarnog prava (*veşāyā*), dolaze pitanja iz nasljednog prava (*farā'iz*), zatim slijede pitanja iz nekoliko drugih tematskih oblasti, pa ponovo nasljedno pravo i na listu 192v zbirka završava pitanjem iz jamčenja (*kefālet*). Raspored građe nije konsekvantno proveden, nedostaju naslovi, pa izgleda da je zbirka slučajno nastala. Nakon odgovora ponavlja se formula *ketebehū Ibrāhīm 'afā 'anhū* (napisao Ibrahim neka su mu grijesi oprosteni).¹

Radeći na pregledu književnosti bosanskohercegovačkih muslimana na orijentalnim jezicima, prema ovoj bilješci, i vjerojatno, zbog odrednice al-Aqhişārī i poznate tradicije izučavanja islamskog prava u Pruscu (Aqhişār), dr. Hazim Šabanović je pretpostavio da je riječ o Bošnjaku iz Prusca i preuzeo ove podatke od Flügel, a kasniji priređivač ove bio-bibliografije je uvrstio i Ibrahima el-Akhisarija u grupu neobrađenih pisaca.² Kasnije je Salih Trako u Prilozima za orijentalnu filologiju prikazao Pravni zbornik (*Mağmū'a-ı fīqhīyya*) od livanjskog i prusačkog muftije Ibrahima Muniba Akhisarija (Ibrāhīm Münib Aqhişārī) i saopćio biografske podatke koje je autor

¹ G. Flügel, *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der kaiserlich-königlichen Hofbibliothek zu Wien*, III. Band, Wien, 1867, 247.

² H. Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Sarajevo, 1973, 663.

naveo u Zborniku.³ Rukopis predstavlja autograf Ibrahimovog Zbornika i nalazio se u zbirci rukopisa Orijentalnog instituta u Sarajevu. Mi ćemo ovdje ukratko navesti najvažnije podatke iz tog rada.

Ibrahim Munib Akhisari, sin Alije, rođen je vjerojatno u prvom deceniju 18. stoljeća u Oborcima, kasabi na putu između Travnika i Donjeg Vakufa. Potječe iz ulemanske porodice i u Zborniku navodi svoje pretke u pet koljena. Bio je imam, hatib, a kasnije muderris i muftija. Godine 1157/1744. bio je imam i hatib Sulejmanije džamije u Oborcima a 01. šabana 1168/13.5.1755. godine postao je naib kadije Velijudina i u njegovo ime vršio je kadijsku službu u Pruscu. Taj datum ujedno predstavlja i početak pisanja njegovog Zbornika te je 24. safera 1175/24.09.1761. godine dobio ovlaštenje da može vršiti dužnost muftije Livna (*İhlevne*), a 07. šabana 1176/15.02.1763. godine izdao je prvu fetvu i u svojstvu muftije Prusca. Uporedo sa svojom kadijskom, a kasnije i muftijskom službom držao je javna predavanja u Sulejmaniji džamiji u Oborcima. Do kog datuma je Ibrahim Munib ostao na položaju muftije Livna i Prusca, zasada se ne zna. Prema završnoj bilješci iz Zbornika, on se na tom položaju zadržao i koncem 1178/1765. godine. Također nije poznat datum Ibrahimove smrti, ali se zna da je bio živ 1194/1780. godine.⁴ Njegov Zbornik sadrži odgovore na postavljena pitanja koja je Ibrahim imao u praksi riješiti, citate i izvode iz djela poznatih islamskih pravnika i fetve drugih muftija. Građa u Zborniku nije sistematski poredana, nego je navedena onako kako su životne okolnosti nametale odgovore na pojedine pravne probleme. Osim pravne materije u Zborniku se nalaze i tekstovi kulturno-historijske sadržine.⁵

Trako smatra da je livanjski i prusački muftija Ibrahim Munib Akhisari identičan sa Ibrahimom el-Akhisarijem, autorom rukopisa u Nacionalnoj biblioteci u Beču, uz napomenu da “G. Flügel ne kaže odakle je uzeo podatak da se radi o budimskom muftiji”.⁶ Budući da Trako kod prikaza Zbornika nije imao uvid u sadržaj ovog rukopisa, a samim tim i mogućnost da ih uporedi i utvrdi da li postoji međusobna veza između

3 S. Trako, „*Ibrahim Munib Akhisari i njegov Pravni zbornik*“, Prilozi za orijentalnu filologiju, 28-29, Sarajevo, 1980, 215-245.

4 Isto, 216-217.

5 Isto, 243-244.

6 Isto, 215.

njih, mi želimo u ovom radu prikazati sadržaj rukopisa koji se nalazi u Nacionalnoj biblioteci u Beču i postaviti pitanje njegovog autorstva.

1. Sadržaj rukopisa

Na listu 1r nalazi se bilješka na arapskom jeziku koja se odnosi na nekog od vlasnika rukopisa. Sadržaj bilješke glasi: *qad deḥale ila al-mulki ...? Aḥmed b. ‘Umar ‘fiya ‘anhumā* (pripalo u vlasništvo ...? Ahmeda, sin Omera, neka su obojici grijesi oprošteni). Ispod te bilješke nalaze se otisci dva veća ovalna pečata od kojih je jedan nečitak, a na drugom može se jasno pročitati ime Husejn Hisali (Huseyn Ḥiṣāli). Listovi 1v, 2r, 2v, 3r i 3v potpuno su čisti, jedino na vrhu lista 2r nalazi se bilješka: *qīmet 205*. Na listu 4r, u gornjem lijevom uglu, nalazi se bilješka o autoru rukopisa čiji ćemo sadržaj kasnije navesti. Ispod te bilješke nalazi se otisak jednog manjeg pečata na kome također stoji: Husejn Hisali.

4v-21v

Na listu 4v, bez ikakvog uvoda, počinje tekst pitanjem iz testamentarnog prava, a zatim slijedi pitanje označeno na margini kao *da‘va* (poziv da stranke riješe spor pred šerijatskim sudom). Nakon toga predstavljena su ukupno 164 pitanja iz nasljednog prava. U tim pitanjima prikazane su različite situacije kod diobe imovine umrlog lica: koliko koji od nasljednika ima dijelova u toj imovini, ko se može pojaviti kao nasljednik kod diobe, pravo sudjelovanja zastupnika državne blagajne (*bayt al-māl emīni*) kod diobe.

22r-38r

7 pitanja, *qīsmet* (dioba) radi se o pitanjima u kojima su izloženi pravni problemi nastali prilikom određivanja pristojbe na diobu (*resm-i qīsmet*); 87 pitanja koja najčešće sadrže parnične postupke kod utvrđivanja nasljedstva i diobe zaostavštine (*da‘vā-yi irṭ*). Ukoliko parnica ima poseban karakter, onda je to navedeno na margini. Tako, npr., list 35v, *da‘vā-yi maḥṣūl* (spor zbog ljetine), zatim, na istom listu, spor zbog oslobađanja roba nakon smrti njegovog gospodara (*da‘vā-yi ‘itq*). Ovdje se nalaze i pitanja iz drugih oblasti koja stoje u uskoj vezi s parničnim postupkom; list 25v, 1 pitanje, *ḡurm* (naknada), u ovom slučaju radi se o naknadi novca siročetu; list 27v, 1 pitanje, *šehādet* (svjedočenje); list 33r, 1 pitanje, *maṭlab-i muhim* (važna tema, pitanje) - radi se o tome da li okončan sudski postupak može biti poništen i iznova pokrenut.

38v-44v

1 pitanje, *istihdām* (uzimanje u službu); 1 pitanje, (*nezāret*) postavljanje staratelja maloljetniku; 4 pitanja, *bey'* (prodaja) - radi se o prodaji imovine djeteta; 4 pitanja, *vešāyet* (postavljanje skrbnika djeci); 4 pitanja, *ḥižānet* (pravo na čuvanje i odgajanje djeteta, obično do njegove sedme godine); 6 pitanja, *nikāḥ* (sklapanje braka); 9 pitanja, *ṭalāq* (razvod braka); 2 pitanja, *'iddet* (rok od tri mjeseca u kome se žena ne može ponovo udati nakon razvoda ili nakon smrti supruga); 2 pitanja, *ḥal'* (rastava braka na inicijativu supruge uz naknadu mužu, odnosno uz odustajanje od vjenčanog dara); 3 pitanja, *mehr* (vjenčani dar); 2 pitanja, *mefqūd* (nestalo lice); 1 pitanje, *da'vāyi neseb* (spor oko utvrđivanja srodničke veze) - u ovom slučaju očinstva; 1 pitanje, *isbāt-i verātet* (dokazivanje prava na zaostavštinu); 1 pitanje, *tubūt-i neseb* (vjerodostojnost rodbinske veze);

44v-67r

30 pitanja, *vaqf* (uvakufljenje); 25 pitanja, *iğāret* (uzimanje u zakup); 27 pitanja, *ẓimān* (nadoknada); 21 pitanje, *šehādet*; 10 pitanja, *vešāyā* (testamenti) - radi se o testamentima teško bolesnih osoba čiju valjanost kasnije osporavaju njihovi nasljednici; 28 pitanja, *hibe* (poklanjanje).

67v-79r

4 pitanja, *sariqa* (krađa); 14 pitanja, *gašb* (uzurpacija); 29 pitanja, *diyēt* (krvarina); 4 pitanja, *ḡināyet* (krivično djelo); 1 pitanje, *'ušr* (desetina) - radi se u stvari o plaćanju desetine na krvarinu (*'ušr-i diyēt*); 3 pitanja, *kefāret* (iskup); 18 pitanja, *ta'dīr* (prijekor); 5 pitanja, *tagrīm* (globa, kazna).

79r-96r

39 pitanja, *bey'* (kupoprodaja), od kojih je jedno navedeno na margini kao *iqāle-i bey'* (opoziv kupoprodaje); 2 pitanja, *nafaqa* (alimentacija); 3 pitanja, *šuf'at* (prednost, povlašćenost prilikom kupoprodaje); 2 pitanja, *murteḍd* (otpadnik od vjere); 8 pitanja, *'āriyyet* (pozajmljivanje); 6 pitanja, *vedā'a* (o pohranjenoj stvari); 9 pitanja, *rehn* (davanje stvari u zalog); 4 pitanja, *'itq* (oslobađanje roba), od kojih je jedno navedeno na margini kao *tedbīr*; 3 pitanja, *havāle* (prijenos duga); 4 pitanja, *vekālet* (davanje punomoći); 7 pitanja, *kefālet* (jamčenje); 4 pitanja, *muḍāreba* (poslovanje tuđim kapitalom); 9 pitanja, *širket* (zajedničko poslovanje, odnosno stjecanje dobara u zajedničkom domaćinstvu).

1 pitanje navedeno kao *resm-i aqče* (dosl. porez na novac) - ovdje se radi o uzimanju poreza prilikom prodaje meda; 2 pitanja, jedno navedeno kao *tebdil-i aqče* (zamjena novca), a drugo samo kao *aqče* - u oba slučaja radi se o problemima koji su nastali poslovanjem novcem koji je obezvrijeđen inflacijom; 1 pitanje, *qard* (pozajmljivanje novca); 1 pitanje, *muḍāreba*; 6 pitanja, *murābeḥa* (zarada, dobit); 1 pitanje, *selem* (plaćanje unaprijed); 7 pitanja, *iqrār* (priznanje); 1 pitanje, *ḥiyār-i ‘ayb* (prikrivanje mahane prilikom prodaje); 1 pitanje, *deyn* (dug).

41 pitanje, *ṭapu* (o tapiji); 58 pitanja, *arāḍī* (o zemljištu); 42 pitanja, *qānūn* (o kanunu); 4 pitanja, *ḥudūd* (granice posjeda) i 1 pitanje, *sinor* (granice posjeda); 1 pitanje, *tesāmu‘* (svjedočenje po čuvenju); 1 pitanje, *resm-i ṭapu* (porez na tapiju); 1 pitanje, *resm* - radi se, zapravo, o porezu na mlin (*resm-i āsyāb*); 2 pitanja, *ra‘iyyet* (o statusu raje); 1 pitanje, *qaṣb* (uzurpacija, otimačina); 1 pitanje, *ḥaymāne* (o statusu nomada) - radi se o naplaćivanju džizje od nomada; 6 pitanja, *‘uṣr* (desetina).

112 pitanja koja sadrže različite parnične postupke i navedena kao *da‘vā* (parnica); 3 pitanja, *da‘vā-yi beytü l-māl* (parnica u kome se pojavljuje zastupnik državne blagajne kao jedna strana u sporu); 2 pitanja, *da‘vā-yi muḗārebe* (parnica zbog problema koji je nastao poslovanjem tuđim kapitalom); 1 pitanje, *da‘vā-yi mülk* (parnica oko prava na vlasništvo); 1 pitanje, *da‘vā-yi tarla* (parnica oko korištenja njive); 1 pitanje, *da‘vā-yi çayır* (parnica oko korištenja pašnjaka); 1 pitanje, *terğīḥ-i beyyināt* (spor u kome stranke iznose podjednako jake dokaze); 1 pitanje, *ta‘dīr*; 2 pitanja, *qānūn*; 1 pitanje, *da‘vā-yi ġizye* (parnica zbog džizje); 1 pitanje, *deyn*; 1 pitanje, *da‘vā-yi verāṭet* (parnica oko nasljedstva); 2 pitanja, *da‘vā-yi sebeb* i 7 pitanja navedena na margini kao *sebeb* (parnice zbog uzroka, zbog onoga što je prouzrokovalo štetu); 5 pitanja, *muṭālebe* (zahtjev); 2 pitanja, *da‘vā-yi hibe* (parnica oko poklonjene stvari); 1 pitanje, *da‘vā-yi ḥürriyyet* (parnica oko slobode) - radi se o prodaji slobodne žene uz lažnu tvrdnju da je robinja; 1 pitanje, *da‘vā-yi mesā’il-i šettā* (parnice zbog različitih zahtjeva) - radi se o sporu dva lica koja stanuju u istoj kući, jedno od njih želi sagraditi dimnjak uz kuću dok se drugo tome protivi.

152r-158r

19 pitanja, *bey'*; 5 pitanja, *bey'-i vašī* (prodaja imovine djeteta od strane staratelja); 1 pitanje, *bey'-i fesḥ* (poništena kupoprodaja); 1 pitanje, *bey'-i fuḏūl* (favorizirana kupoprodaja); 1 pitanje, *bey'-i fāsīd* (neispravna, nevažea kupoprodaja); 3 pitanja, *ḥiyār-i 'ayb*; 2 pitanja, *ḥiyār-i rū'yet* (kupoprodaja nevidene stvari); 4 pitanja, *istihqāq* (ostvarivanje prava, stjecanje prava).

158r-164v

8 pitanja, *nikāḥ*; 11 pitanja, *ṭalāq*; 1 pitanje označeno sa *ikrāḥ-i ṭalāq* (prinudni razvod braka); 1 pitanje, *ṭalāq-i reḡ'i* (opozivi razvod braka); 1 pitanje, navedeno kao *ṭalāq i ta'ḥīr* radi se o tome da udata žena ne može biti razvedena zato što se pred drugim muškim licima pojavljuje nepropisno odjevena, ali njen suprug mora biti zbog toga ukoren; 4 pitanja, *muhāla'a* (rastava braka na inicijativu supruge); 5 pitanja, *mehr*; 1 pitanje, *mehr-i mu'aḡḡel* (vjenčani dar koji se uručuje neposredno nakon sklapanja braka); 12 pitanja, *ḥizānet*; 3 pitanja, *nafaqa*; 1 pitanje, *šart* (rastava braka pod nekim uvjetima); 1 pitanje, *'iddet*; 1 pitanje, *da'vā*.

164v-175v

5 pitanja, *vašīyyet* (testament); 15 pitanja, *vešāyet* (starateljstvo); 3 pitanja, *reḥm*; 4 pitanja, *vedī'a*; 7 pitanja, *šulḥ* (nagodba, pomirenje); 1 pitanje, *šulḥ bi-ṭarīqi-t-tehāruḡ* (nagodba između srodnika postignuta ustupanjem naslijeđene imovine uz određenu novčanu sumu); 1 pitanje, navedeno kao *šulḥ i istirdād* (ponovno pomirenje uz istovremeni zahtjev da se vrati prethodno uručeni iznos za nagodbu); 16 pitanja, *diyyet*; 3 pitanja, *da'vā-yi diyyet* (parnica oko krvarine); 1 pitanje, *qatl* (ubistvo); 4 pitanja, *ḡūrm* (krivično djelo); 1 pitanje, *qišāš* (odmazda); 3 pitanja, *istirdād* (zahtjev za vraćanjem imovine).

176r-192v

28 pitanja, *ḍamān*; 1 pitanje *šehādet*; 1 pitanje *mefqūd*; 3 pitanja, *qard*; 5 pitanja, *murābeḥa*; 2 pitanja, *terḡīḥ-i beyyināt*; 1 pitanje, *beyyine* (očigledan, jak dokaz); 1 pitanje, *iqrār*; 1 pitanje, *ābāq-i 'abd* (bijeg roba); 4 pitanja, *'itq*; 1 pitanje, *da'vā-yi riqq* (parnica zbog posjedovanja roba); 1 pitanje, *kitābet* (služba pisara); 1 pitanje, *te'ḡil* (odgoda vraćanja duga); 1 pitanje, *veled-i maḡrūr* (problem vlasništva nad djetetom koga je rodila robinja koja je prethodno udata uz lažnu tvrdnju da je slobodna žena); 1 pitanje, *ḥabs* (pritvaranje); 1 pitanje, *iḥḍār* (privođenje sudu); 1 pitanje,

kelb-i 'aqūr (tužba protiv lica čiji pas napada prolaznike); 2 pitanja, *tevğih* (imenovanje, dodjeljivanje službe); 1 pitanje, *mühimme* (važna stvar) - radi se o tome da li musliman može biti prisutan na slavlju priređenom prilikom ženidbe hrišćanina-zimmije; 1 pitanje, *deyn*; 1 pitanje, mü'temen (onaj kome je pružena sigurnost) - radi se o trgovcima koji traže sigurnost od vlasti susjedne države prilikom obavljanja trgovačkih poslova; 1 pitanje, *tefīn* (krojenje odijela); 7 pitanja, *ta'dīr*; 3 pitanja, *vaqf*; 2 pitanja, *sariqa*; 8 pitanja, *hibe*; 5 pitanja, *širket*; 1 pitanje, *mužāreba*; 8 pitanja, *kefālet* (jamčenje).

2. Pitanje autorstva

Dok se u Pravnom zborniku, kako smo vidjeli, nalaze neosporni biografski podaci o livanjskom i prusačkom muftiji Ibrahimu Munibu Akhisariju u ovom rukopisu nalazimo samo ime autora i položaj koji je on zauzimao. Da se radi o zbirci fetvi čiji je autor budimski muftija Ibrahim el-Akhisari G. Flügel je saopćio, kako on to i u Katalogu navodi, na osnovu bilješke na listu 4r čiji sadržaj glasi: *Min fetāvā al-'abdi al-faqīr Ibrāhīm al-Aqbišārī, al-muftī bi-madīnati Budūn* (Izbor fetvi siromašnog Božijeg roba, Ibrahima el-Akhisarija, muftije u gradu Budimu). Osim ove bilješke i formule (napisao Ibrahim, neka su mu grijesi oprošteni) koja se nalazi poslije skoro svakog odgovora u rukopisu nema nikakvih drugih biografskih podataka. Uobičajeni uvod u kome autor nakon *taḥmīda* i *na'ta* navede ime i vrijeme kada je počeo pisati djelo u ovom rukopisu nedostaje. Isto tako nedostaje i eventualna završna bilješka prepisivača iz koje bi se moglo saznati da li se radi o autografu ili o prijepisu, jer su posljedni listovi u rukopisu, kako to i Flügel navodi, istrgnuti. Livanjski i prusački muftija Ibrahim Munib Akhisari mogao bi biti autor ovog rukopisa tek ukoliko pretpostavimo da navod iz ove bilješke, *al-muftī bi-medīna Budūn*, nije tačan. Međutim ukoliko se prihvati da je i ovaj dio te bilješke tačan, a u prilog tome govori i sadržaj stanovitog broja pitanja, Ibrahim Munib Akhisari ne može nikako biti autor ove zbirke fetvi, nego se radi o sasvim drugoj osobi koja se zvala Ibrahim el-Akhisari i koja je zauzimala položaj budimskog muftije.

Poznato je da je za vrijeme osmanske vlasti područje oko Budima bilo poprište neprestanih incidenata gdje je i u vremenima nakon sklopljenog mira vođen pravi mali rat obilježen pljačkanjem, prepadima,

prebjezima na neprijateljsko područje, odvođenjem u zarobljeništvo i ubistvima na obje strane granice. Golem dio prepiske vodene između budimskog beglerbega i austrijske strane upravo se odnosi na rješavanje i sprečavanje takvih graničnih incidenata.⁷ I u ovoj zbirci nalazimo pitanja koja se odnose na ovakve probleme i iz čijeg sadržaja se može jasno doći do zaključka da je muftija Ibrahim službovao u nemirnom graničnom području, upravo onakvom kakvo je bilo ono oko Budima. Tako, npr., na listu 67v, slučaj krađe konja koji su kasnije prodani neprijatelju (*ḥarbī kāfir*); list 87v, upad neprijatelja i pljačkanje na muslimanskom području (*dār al-islām*); list 102v, navedeno je selo koje je palo u neprijateljske ruke, a pripadalo je timaru koji se nalazio na granici; list 134v, slučaj kada je zimmija, koji je bio u osmanskoj službi (*dirlik şāhibi*), zarobljen na neprijateljskom području (*dār al-ḥarb*); listovi 88v, 103r, 136r, bjegovi na neprijateljsko područje; list 177r, slučaj kada je unajmljeni čoban zajedno sa ovcama pobjegao na neprijateljsko područje; list 183r, bjeg roba na neprijateljsko područje; listovi 168r, 187v, 188r, slučajevi zarobljavanja muslimana na neprijateljskom području od kojih su neki kasnije oslobođeni ili otkupljeni; list 71v, bijeg na neprijateljsko područje nakon izvršenog ubistva. Na osnovu ovog pitanja na 71v može se pouzdano zaključiti da je autor ove zbirke fetvi bio muftija u Budimu. U njemu je navedeno selo koje pripada dvjema stranama, tj. austrijskoj i osmanskoj (*ṭarafeyne itā'at eden bir qarye*). To je, bez sumnje, jedno od onih sela koja su se nalazila u graničnom području u okolici Budima i koja su zbog specifičnog državno-pravnog položaja teritorija nekadašnjeg Mađarskog kraljevstva i nejasno određene granice između Osmanske carevine i Austrije plaćala porez i osmanskoj i austrijskoj, odnosno mađarskoj strani.⁸ Štaviše, u jednom pitanju spomenuta je i rijeka Dunav, na čijoj desnoj obali leži Budim.⁹ Iz naprijed navedenog možemo zaključiti da tačnost bilješke na listu 4r stoji van svake sumnje i da je budimski

7 V. mnogobrojne primjere u: Şandor Takšts, *Rajzok a török vilşgböl*, I. kötet, Budapest, 1915; Ludwig Fekete, *Türkische Schriften aus dem Archive des Palatins Nikolaus Esterházy* (1606-1645), Budapest, 1932; Gustav Bayerle, *Ottoman Diplomacy in Hungary. Letters from the Pashas of Buda* (1590-1593), Bloomington, 1972.

8 v. Fekete, *Türkische Schriften*, XXXI-XXXVII.

9 List 94r.

muftija Ibrahim el-Akhisari autor ove zbirke. On svakako ne može biti identičan sa autorom Pravnog zbornika, livanjskim i prusačkim muftijom Ibrahimom Munibom Akhisarijem, nego se radi o sasvim drugoj osobi.

Pišući o osmanskoj administraciji u Budimu i Pešti, Lajoš Fekete navodi i imena nekoliko budimskih muftija kao i izvore gdje ih je pronašao. Dvojica od njih imali su ime Ibrahim. Prvi se spominje u jednom dokumentu iz 1645. godine koji se nalazi u Državnom arhivu u Beču (Haus-, Hof- und Staatsarchiv zu Wien), a drugi se spominje oko 1675. godine u turskim dokumentima koji se odnose na grad Jászberényi u Mađarskoj.¹⁰ Postavlja se pitanje da li je jedan od njih dvojice ujedno i autor ove zbirke. U nedostatku bilo kakvih biografskih podataka potrebno je da pokušamo odrediti vrijeme njenog nastanka, a time i njenog potencijalnog autora. Zbog toga ćemo ponovo morati obratiti pažnju na sam sadržaj. Prije svega možemo navesti da se u rukopisu šejhu-l-islama Ebu as-Su'ud (Abū as-Su'ūd) navodi kao umrli (*al-marḥūm*) što nam govori da je ova zbirka mogla biti napisana tek nakon njegove smrti.¹¹ Ebu as-Su'ūd je umro 23. augusta 1574. godine¹² pa je ova zbirka fetvi nastala u vremenu od 1574. do 1686. godine kada su Osmanlije izgubile Budim. Vrijeme njenog nastanka možemo približno odrediti na osnovu pitanja u kojima su izloženi problemi nastali padom vrijednosti novca. U tim pitanjima spominje se pojava nove akče i određivanje vrijednosti groša (riyāl qurūš) na 80 akči nasuprot 115, odnosno 120 akči koliko je vrijedio ranije.¹³ Takvo određivanje vrijednosti groša sa 120 na 80 akči uslijedilo

10 v. Lajoš Fekete, *Budapest a törökök korban*, Budapest, 1944, 215-216. Dokument koji se nalazi u Državnom arhivu u Beču je kopija (*şūret*) pisma koje su tadašnji budimski muftija Ibrahim i kadija Hasan uputili šejhu-l-islamu. U tom pismu oni njemu opisuju prilike u Erdelju i držanje tadašnjeg erdeljskog vladara, osmanskog vazala, G. Rkczyja naspram Osmanlija i Austrije. Iz sadržaja pisma, osim imena i položaja koje su zauzimali, ne mogu se saznati nikakvi drugi podaci o njima. Drugi budimski muftija Ibrahim poznat je na osnovu jedne fetve koja je mogla biti izdata nakon 10.08.1675. godine. v. Klara Hegyi, "Jászberényi török levelei", Szolnok Megye Levéltri Füzetek, 11, Szolnok, 1988, 152.

11 List 48r, *Keḏā fī - Fetāwā Ebī s-Su'd raḥimehu-llāhu 'aleyhī*; također list 107r.

12 v. *The Encyclopaedia of Islam*, vol. I, Leiden, 1960, 152, s.v. Abu 'l-Su'd (J.Schacht).

13 List 156r156v.

je 1049.A.H./1640.A.D. na poticaj velikog vezira Kara Mustafa-paše,¹⁴ pa je prema tome i ova zbirka nastala u to vrijeme što govori u prilog činjenici da je budimski muftija Ibrahim, jedan od potpisnika navedenog pisma iz 1645. godine, vjerojatno, autor ove zbirke. Iako je ovdje vjerojatno riječ o jednom Pruščaku, u nedostatku pouzdanih podataka o ovom Ibrahimu al-Akhisariju ne može se sasvim isključiti pretpostavka da se radi o autoru porijeklom iz Akhisara u Turskoj (Pamukova).

Fetawa-yi Akhisari: Manuscript in the National Library in Vienna

Topic of this work is one manuscript - Collection of the legal opinions - whose author is mufti from Budim Ibrahim el-Akhisari. This manuscript, kept in the National Library in Vienna, was catalogued and described by Gustav Flugel. In doing that, Flugel has given the name of the author and a short content of manuscript. Following him and also because of tradition of Islamic law studies, which has been cherished in Prusac, Hazim Sabanovic held the same view about the manuscript. During the writing of his work "The literature of Bosnian-Hercegovinian Muslim" Sabanovic died, and later on the editor of his work included only note which Sabanovic had taken over from Flugel. Another Bosnian scholar - Salih Trako, based on the collection of legal opinion of Ibrahim Munib Akhisari, mufti from Livno and Prusac, wrote a work in which he gives content of manuscript and biographic details of its author. Manuscript existed in the Oriental institute in Sarajevo as well.

Ibrahim Munib Akhisari was born most probably in the first decade of the 18th century in an ulema family. He himself belonged to the ulema rank and has carried out many duties such as imam, hatib, naib, muderis.

14 v. *İslam Ansiklopedisi*, vol. 10, İstanbul, 1966, 634, s.v. *Sikke* (İbrahim Artuk). Također Hans-Jürgen Kornrumpf kod prikaza serije "*Turski dokumenti za istorijata na makedonski narod*" navodi jedan dokument iz juna 1641. godine koji se nalazi u četvrtom tomu spomenute serije gdje je navedeno novo utvrđivanje vrijednosti groša sa 120 na 80 aki (v. *Südost-Forschungen*, 33, München, 1974, 408-409).

By the end of 1761 he became mufti of Livno and in 1763 mufti of Prusac. Date of his death is not known, but it is known that he was alive in year 1780s.

Salih Trako, assumed that the author of both manuscripts is one person - Ibrahim Munib Akhisari - most probably because of the fact that both had same name and the same duties which they performed.

In the first part of this work wider content of the Vienna manuscript is given. The manuscript deals with all branches of Islamic law and also issues related to secular law (Qanun). The second part of this work questions the authorship of the manuscript. The content of some of legal issues in this collection of fatawa clearly shows that the author of this manuscript was certainly mufti of Budim. In the collection we can find questions about escape, lootery, captivity and killings on both sides of the border. This was specific situation in the region of Budim and its frontier. In the Collection of fetawa, there is reference to a village which gives tax to both sides, Austrian or Hungarian and Ottoman, what also was a distinctive characteristic of this region. Besides, the river Dunabe is mentioned, and right bank of the river, where town Budim lies.

Based on these indications - we can conclude that notes given at the beginning of manuscript are correct. G. Fugel relied on them in identifying the author and his performed duties. Therefore, assumption given by Salih Trako cannot be accepted, because author of this work is another person with the same name. The fact is, that two mufti had the same name Ibrahim. One was mentioned in 1645 and another 1675. The question was raised regarding the authorship of this manuscript. In order to get answer for this question we could look in to issue of a new determination of value of gros on 80 akci. Such a new value of gros was determined in 1640. That is way, most probably, mufti of Budim Ibrahim, whose name become known from the letter written in year 1645 is the author of this Collection.

